

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС
УРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗАРУБІЖНОГО ХАРАКТЕРУ**

У статті сформовано поняття та розкрито зміст адміністративно-правового статусу Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. Вважається, що це сукупність певних ознак, які кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві. Зміст аналізованої категорії розкривається через його елементи, зокрема правосуб'єктність, у тому числі адміністративну компетенцію, яка складається як із сукупності, так і окремо у визначеній сфері обов'язків і прав, а також адміністративної відповідальності посадових осіб при здійсненні своїх повноважень.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративно-правовий статус, Департамент, Міністерство юстиції України, представництво.

В статье сформировано понятие и раскрыто содержание административно-правового статуса Департамента Министерства юстиции Украины, ответственного за реализацию осуществления защиты прав и интересов Украины во время урегулирования споров зарубежного характера. Считается, что это совокупность определенных признаков, которые корреспондируют нормативно закреплённые вариации его административно-правового положения в государстве и обществе. Содержание анализируемой категории раскрывается через его элемент.

Ключевые слова: административная деятельность, административно-правовой статус, Департамент, Министерство юстиции Украины, представительство.

In the article formed the concept and disclosed the content of the administrative and legal status of the Department of the Ministry of Justice of Ukraine, which is responsible for realizing the protection of the rights and interests of Ukraine in the settlement of disputes of a foreign nature. It is believed that this is a combination of certain elements, which reflect its administrative-legal position in the state and society. The content of the analyzed category is disclosed through its elements, including administrative competence and administrative responsibility of officials in the exercise of their powers.

Key words: administrative activity, administrative-legal status, Department, Ministry of Justice of Ukraine, representation.

Вступ. Неоднозначність наукових та законодавчих варіацій інтерпретації терміна «адміністративно-правового статусу» спонукає науковців до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає в з'ясуванні основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта в площині вирішення суспільно-державних відносин різнорідного походження. Суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення елементного складу єдиної сукупності, яка і відображає шукану істинність.

Ми кидаємо цей науковий виклик щодо такого публічного суб'єкта, як Міністерство юстиції України, а точніше, відповідального Департаменту, який, за нашим баченням, є профільним функціональним складовим елементом цілісної єдності, яка представлена Міністерством юстиції України, та характеризується цільовим характером реалізовуваної адміністративної діяльності

в сфері забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародній арені шляхом представлення та відстоювання її інтересів, що мають міжнародний характер та потребують відповідного реагування та попередження, в тому числі нормативного захисту.

Безпосередньо аналізована нами проблематика не була предметом дослідження провідних науковців сучасності. Однак, до проблем функціонування органів юстиції та їх адміністративно-правового статусу в загальній площині звертали свою увагу вчені: В. Бевзенко, Р. Будецький, Н. Гудима, О. Гумін, Н. Ельцов, Д. Мандичев, І. Микульця, А. Половченя, О. Предместніков, Т. Степанова, О. Харенко та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, теорії міжнародного права, чинного національного законодавства охарактеризувати адміністративно-правовий статус Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру.

Результати дослідження. Загалом категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та нині наділена соціологічним чинником інтерпретування.

Н. Гудима справедливо зазначає, що приналежно до органів державного управління в Україні це поняття в системі нормативно-правових актів використовується доволі широко. Наприклад, поняття «статус» використовується при окресленні обов'язків, прав та повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативно-правовими актами такі обов'язки, права і повноваження визначаються [1, с. 82; 2, с. 325]. Окрім того, застосовуються категорії правового статусу та його різновидів, зокрема і адміністративно-правового.

У загальних працях під правовим статусом державного органу частіше за все розуміють певну сукупність його повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань. Однак таке визначення не охоплює частини питань організації та діяльності державних органів, які визначають їх правовий стан або статус [3, с. 112].

Ось, зокрема з позиції професора В. Корельського, правовий статус виражений як багатоспектна категорія, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин – держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відбиває індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правом, без юридичної відповідальності, у необхідних випадках – без правових гарантій; по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права та обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів їх удосконалення [4, с. 45].

При цьому вважаємо за необхідне наголосити, що в юридичній літературі точиться дискусія стосовно використання термінів «правовий статус», «правове положення», «правове становище» [5, с. 36]. Так чи інакше, гра термінологією не впливає на загальну сутність розуміння. А тому правовий статус Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру можна визначити через сукупність юридично закріплених варіацій його становища в державі, суспільстві та системі органів Міністерства юстиції України зумовленим комплексом прав та обов'язків.

Переходячи безпосередньо до розгляду питання про адміністративно-правовий статус цього Департаменту, необхідно уточнити, що він є різновидом попереднього з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділений власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю.

З приводу поняття адміністративно-правового статусу особи, що зустрічаються у науковій літературі, О. Гумін та Є. Пряхін можна зазначити, що виокремлюється два основних підходи. Першого дотримується більшість науковців. Він полягає у тому, що поняття адміністративно-правового статусу розкривається через характеристику його елементів. Інша частина науковців детально розглядає зміст адміністративно-правового статусу через компетенцію [6, с. 33].

Зазначимо, що в науці відсутній єдиний уніфікований підхід до визначення структури такого статусу органів виконавчої влади, зокрема А. Альохін [7, с. 99] і Ю. Битяк [8, с. 59] до статусу органів виконавчої влади зараховують насамперед тільки компетенцію, розуміючи під нею повноваження або права й обов'язки. З іншого боку, окрім компетенції, до структури адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України Р. Будецький [9, с. 31], І. Микульця

[10, с. 50–51] також включають мету (цілі), завдання, функції, принципи діяльності, порядок формування, структуру, підпорядкованість і юридичну відповідальність; а Н. Єльцов [11, с. 17] – ще й територію та межі дії, форми й методи діяльності, фінансування, символіку тощо. Останній підхід дає змогу комплексно характеризувати статус Міністерства юстиції України в єдності та взаємозалежності його основних елементів [12, с. 71].

У будь-якому разі, очевидно, що саме компетенція Департаменту є основою його адміністративно-правового статусу, оскільки, як зазначає Д. Бахрах, вона складається із сукупності владних повноважень щодо певних предметів відання. Вчений поділяє зміст компетенції на дві складових частини: перший елемент — обов'язки та права, пов'язані зі здійсненням влади, участю у владних відносинах, у тому числі і право видавати певні акти. Другий елемент – підвідомчість, правове закріплення кола об'єктів, предметів, справ, на які поширюються владні повноваження [13, с. 178; 2, с. 325].

У вузькому розумінні аналізованого явища ми, долучаючись до думки провідних вчених, вважаємо, що адміністративно-правовий статус Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру, характеризується сукупністю його обов'язків і прав сукупно з його правосуб'єктністю та адміністративною відповідальністю за неналежне виконання поставлених перед ним функцій [14, с. 26].

Однак тут варто уточнити, що елементи його адміністративно-правового статусу, на нашу думку, доцільніше розглядати через призму широкого розуміння, а саме з поділом його елементів на класи або групи. Таким чином, перша група – це змістовні елементи, тобто ті, що розкривають його особливості: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами та місце Департаменту як складової частини Міністерства в системі органів влади та суспільстві, його адміністративна діяльність та механізм її безпосередньої реалізації. Наступна група – структурні елементи, які є базовими щодо виокремлення його з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування, оскільки опосередковують та породжують виникнення різномірних адміністративно-правових відносин, які, своєю чергою, є основою адміністративно-правового регулювання. Безпосередньо йдеться про адміністративні обов'язки та права Департаменту. Остання група – це динамічні складники, до яких ми вважаємо належними адміністративну відповідальність аналізованого суб'єкта. При чому не можна не наголосити на єдності і спільності другої і третьої групи, оскільки адміністративні обов'язки та права як елементи його компетенції реалізуються конкретно визначеними особами, а за перевищення меж компетенційних спроможностей, як відомо, у винної особи наступає певне обмеження у вигляді покарання. Додамо, що правосуб'єктність аналізованого суб'єкта є автономним елементом у системі його адміністративно-правового статусу.

Таким чином, адміністративно-правовий статус Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру, – це: 1) сукупність певних ознак, які кореспондують нормативно закріплені варіанти його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві; 2) різновид реалізованої адміністративної діяльності чи правових зв'язків Департаменту характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав; 3) обов'язковим елементом є адміністративна відповідальність за вихід за межі дозволеної поведінки, в тому числі при здійсненні його посадовими та службовими особами своїх повноважень у сфері забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародній арені шляхом представлення та відстоювання її інтересів у спорах, що мають зарубіжний характер та потребують відповідного реагування та попередження, в тому числі нормативного захисту.

Розуміючи, що «правосуб'єктність» є властивістю суб'єкта та виступає як умова для набуття адміністративних обов'язків та прав аналізованого суб'єкта, вважаємо за необхідне розкрити цю категорію детальніше.

Традиційно вважається, що виникнення, зокрема, адміністративної правосуб'єктності суб'єкта владних повноважень пов'язується із його державною реєстрацією або ж – із прийняттям уповноваженим органом управлінського акта, згідно з яким такий суб'єкт утворюється. Водночас, враховуючи юридичну природу суб'єктів владних повноважень, можна дійти висновку, що існують й інші юридичні факти, з якими пов'язується виникнення у цих суб'єктів адміністративної правосуб'єктності. Отже, момент виникнення правоздатності залежить також від організаційно-правової форми, виду та напрямку діяльності майбутнього суб'єкта владних повноважень. Залежно від виду суб'єктів владних повноважень, підстави набуття ними адміністративної

правосуб'єктності можна поділити на такі основні групи: 1) внаслідок народного волевиявлення та складання присяги відповідним суб'єктом владних повноважень; 2) внаслідок рішення посадової особи або вищестоящого органу державної влади; 3) внаслідок державної реєстрації; 4) внаслідок рішення загальних зборів [15, с. 14].

За нашим баченням, адміністративна правосуб'єктність Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру виникла на підставі відповідного Наказу Міністерства юстиції України та передбачає нормативно закріпленний перелік владно-уповноваженої компетенції аналізованого суб'єкта, реалізація якої кореспондує виконання покладених на його завдань. Додамо, що його адміністративна правосуб'єктність є загальною (яка виникла на підставі розпорядчого акта) та спеціальною, яка виникає з моменту вступу аналізованого суб'єкта у відповідні адміністративні зв'язки, пов'язані з реалізацією його завдань.

Вчені-адміністративісти вважають, що публічні органи влади вступають у різноманітні суспільні зв'язки, зокрема в: 1) адміністративно-сервісні відносини суб'єкта публічної адміністрації, коли він надає адміністративні послуги приватним суб'єктам права, які звернулися до нього. У цьому разі суб'єкт публічної адміністрації діяти імперативно (публічно владно) щодо приватного суб'єкта адміністративного права не має права. Крім того, суб'єкт публічної адміністрації є зобов'язальним і має надати адміністративну послугу на належному рівні й у встановлені строки; 2) адміністративно-арбітражні відносини суб'єкта публічної адміністрації, коли він є адміністративним арбітром між двома приватними суб'єктами адміністративного права в разі порушення одним приватним суб'єктом адміністративного права прав та/або свобод, що захищаються нормами адміністративного права, іншого суб'єкта. У такому разі суб'єкт публічної адміністрації є імперативно владним щодо приватного суб'єкта адміністративного права, який порушив права та/або свободи іншого. Відповідно до наданої законодавством компетенції він зобов'язаний вимагати від такого суб'єкта припинити протиправну поведінку або застосувати легальні засоби адміністративного примусу для відновлення порушеного права; 3) адміністративно-імперативні відносини в середині системи публічної адміністрації. У цьому разі суб'єкт публічної адміністрації, який стоїть вище за ієрархічним щаблем владної компетенції, має право віддавати законні розпорядження суб'єктам публічної адміністрації, які йому підпорядковані. Тут виникають класичні імперативно-владні відносини [16, с. 82].

А тому, на нашу думку, аналізований суб'єкт набуває спеціальної правосуб'єктності з моменту вступу як в організаційні адміністративно-правові зв'язки (класичні імперативно-владні відносини між Міністерством юстиції України та Департаментом, Департаментом і відділами), так і функціональні (адміністративно-сервісні та адміністративно-рівноправні, між Департаментом та особами у разі надання адміністративних послуг; Департаментом та іншими органами (міжнародними та державними) під час реалізації своїх функціональних завдань, у тому числі координаційної діяльності).

Висновки. Усе вищевикладене дає змогу сформулювати висновок, згідно з яким адміністративно-правовий статус Департаменту Міністерства юстиції України, який відповідальний за реалізацію здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру, – це сукупність певних ознак, які кореспондують нормативно закріплені варіації його адміністративно-правового становища в державі та суспільстві, що в кожному окремому випадку характеризується конкретним комплексом адміністративних обов'язків та прав у залежності від різновиду реалізованої адміністративної діяльності чи правових зв'язків в сфері забезпечення та утвердження авторитету країни на міжнародній арені шляхом представлення та відстоювання її інтересів під час урегулювання спорів, що мають зарубіжний характер та потребують відповідного реагування та попередження, в тому числі нормативного захисту.

Зміст аналізованої категорії розкривається через розуміння його як різновиду правового статусу цього Департаменту з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділеною власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю, основним елементом якого є його правосуб'єктність, у тому числі адміністративна компетенція, яка складається як із сукупності, так і окремо у визначеній сфері обов'язків і прав, а також адміністративної відповідальності посадових осіб при здійсненні своїх повноважень.

Список використаних джерел:

1. Гудима Н. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління / Н. Гудима // Європейські перспективи. – 2010. – № 4.

2. Харенко О.О. Адміністративно-правовий статус центрального органу виконавчої влади: проблема змісту / О.О. Харенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 60. – С. 325–330.
3. Мандичев Д.В. Державні інспекції в Україні: адміністративно-правовий статус / Д.В. Мандичев // Вісник Академії митної служби України. – Сер.: Право. – 2010. – № 1. – С. 112–117.
4. Корельський В.М., Перевалова В.Д. Теория государства и права: учебник для вузов / В.М. Корельський, В.Д. Перевалова. – Москва: НОРМА-ИНФА, 2002. – 549 с.
5. Степанова Т.В. Щодо співвідношення поняття «правового статусу» та суміжних категорій / Т.В. Степанова // Правова держава. – 2015. – № 19. – С. 35–40.
6. Гумін О.М. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура / О.М. Гумін // Наше право. – 2014. – № 5. – С. 32–37.
7. Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.П. Административное право Российской Федерации: ученик / А.П. Алехин, А.А. Кармолицкий, Ю.П. Козлов. – М.: ЗЕРЦАЛО, ТЕИС, 1996. – 608 с.
8. Битяк Ю.П., Богущкий В.В., Гаращук В.М. та ін. Адміністративне право України: підручник для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.М. Гаращук та ін.. – Х.: Право, 2000. – 520 с.
9. Будецький Р.В. Міністерство юстиції України: до проблеми визначення адміністративно-правового статусу / Р.В. Будецький // Юрист України. – 2014. – № 3. – С. 29–36.
10. Микульця І.І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2014. – 203 с.
11. Ельцов Н.С. Правовой статус территориальных органов юстиции в современной России (теоретический аспект) : дис.... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. – М., 2003. – 214 с.
12. Предместніков О. Завдання міністерства юстиції України як основа його правового статусу й діяльності / О. Предместніков // Національний юридичний журнал. – 2016. – Ч. 2. – С. 71–75.
13. Бахрах Д.Н. Административное право России: учеб. для вузов / Д.Н. Бахрах. – М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 2000.
14. Білоглазова Н.О., Галунько В.В., Короєд С.О. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу: монографія / Н.О. Білоглазова, В.В. Галунько, С.О. Короєд. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – 176 с.
15. Бевзенко В.М. Сутність адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів владних повноважень / В.М. Бевзенко // Адвокат. – 2009. – № 2. – С. 13–17.
16. Галунько В.В., Олефір В.І., Гридасов Ю.В. та ін. Адміністративне право України: підручник / В.В. Галунько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов та ін. – Херсон: ХМД, 2013. – Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. – 393 с.